

Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník December 2005

10

V svojej, trochu azda priodvážnej, úvahe *Morálna pravda, svedomie a tolerancia I* (KL 7) som sľúbil pokračovať v druhej časti práve na tému tolerancia. Skôr však som chcel "stráviť" inšpirujúcu ale neľahkú knihu o viere, pravde a tolerancii, ktorej autorom je práve terajší pápež. To je aj naďalej mojím úmyslom, obzvlášť keď teraz badám, že je v nej veľa styčných bodov s novou knihou *Hansa Künga*, o ktorej referujem na nasledujúcej strane týchto *Kolínskych listov*.

Pápežovu knihu odložím na neskoršie aj preto, lebo som medzičasom naďabil na referát z novembrového berlínskeho zasadania synody *Evanjelickej cirkvi v Nemecku* (EKD – Evangelische Kirche in Deutschland), ktorý sa tiež zaoberal toleranciou. Tento cirkevný parlament skladajúci sa zo 120 teológov a laikov je najvyšším uznávaniaschopným orgánom pre 25,8 miliónov nemeckých protestantov a k svojej hlavnej téme "Tolerancia z viery" odhlasoval Manifest (*Kundgebung*) pozostávajúci z desiatich téz.

"Kresťania sú tolerantní (k svetonázoru nekresťanov) nie napriek tomu, že majú pevnú vieru, ale práve preto, že majú pevnú vieru."

Manifest víta toleranciu v spoločnosti, lebo kresťanom otvára možnosť slobodne vyznať svoju vieru a iných pre ňu získať. Za túto slobodu je cirkev vďačná, aj preto, lebo v iných krajinách sa kresťanom vodí horšie. Z druhej strany mnohorakosť svetonázorov núti cirkev aby "jasne vyjadrovala, za čím si stojí" aj keď niektorí pritom musia "ukázať svoj profil uprostred konkurujúcich životných štýlov". Tolerancia vyplýva z aktívneho uvedomenia si dôstojnosti každého človeka. Jej hranice sú však tam, kde ľudia skrze rôzne zoskupenia zneužívajú slobodu k tomu, aby sa sami chovali netolerantne k iným. Preto sa EKD obracia proti "každý politickej a náboženskej praxi, ktorá škodí ľuďom na duši a na tele" a odmieta každú "nábožensky odôvodňovanú diskrimináciu".

Manifest sa vyslovene obracia proti poňatiu tolerancie, ktoré vedie k neprípustnému pomiešaniu rôznych náboženstiev či svetonázorov, alebo k spochybňovaniu kresťanskej vízie pravdy: "Tolerancia prospieva iba v dôvere v Božiu pravdu a nie v jej spochybňovaní. Kresťanky a kresťania (sic) sú tolerantní nie napriek tomu, že majú pevnú vieru, ale práve preto, že majú pevnú vieru." Chcieť definovať hranice Božej tolerancie je ľudská arogancia, práve tak ako nárok na vlastnenie pravdy. Tolerancia na pevnej pôde viery znamená "iných vidieť očami Božími". Toto stretnutie s ináč mysliacimi však musí vychádzať z "istoty vlastnej identity" a "k tomu patrí profilovanie rozdielností." Pretože, "tolerancia nevyklučuje kritickú výmenu názorov, ale tvorí jej predpoklad."

Benedikt XVI a evanjelici

Katolícka cirkev a *Svetová federácia evanjelikov* (LWF – Lutheran World Federation) musia viesť trpezlivý dialóg pri svojej práci smerom k úplnej jednote a upriamiť ju na Krista, povedal pápež. "Musíme zintenzívniť svoje snahy o hlbšie porozumenie toho čo máme spoločné a čo nás delí a takisto darov, ktoré každý z nás môžeme druhej strane ponúknuť," povedal pápež *Mark S. Hansonovi*, predsedovi LWF.

Biskup Hanson, predseda *Evanjelickej luteránskej cirkvi v Amerike* a vrchní predstaviteľ Federácie sa 7. novembra stretli s Benediktom XVI v rámci ročných stretaní členov Federácie a *Pápežskej rady pre jednotu kresťanov*. Hanson sa pápežovi poďakoval za to, že od svojho zvolenia 19. apríla považuje kresťanskú jednotu za jednu z priorit svojho pontifikátu.

Pápež povedal, že katolícko-evanjelická "*Spoločná deklarácia o ospravedlnení*" (pred Bohom) z roku 1999 bola "dôležitým mílnikom na našej spoločnej ceste k plne viditeľnej jednote". Táto deklarácia vraví, že katolíci a evanjelici sa zhodujú, že ospravedlnenie a spása sú voľné dary od Boha a nemôžu byť nadobudnuté vykonávaním dobrých skutkov, ale sa skôr odrážajú v dobrých skutkoch. Rozhodné názory na ospravedlnenie – obzvlášť o tom ako má človek reagovať na Božiu ponuku spásy – boli hlavným faktorom pri rozdelení západného kresťanstva v období protestantskej reformácie.

Pápež povedal, že katolíci a evanjelici sa musia dopracovať k zhodnému prístupovaniu k otázkam s týmito súvisiacim a k zostávajúcim nezrovnalostiam, vrátane "spôsobu ako Božia milosť pôsobí v cirkvi a skrze ňu."

Catholic News Service, 7.11.2005

Kardinál Schönborn, evolúcia ... a Benedikt XVI

V *Kolínskych listoch* č. 7 (august 2005) som referoval o článku *Finding Design in Nature* z pera viedenského kardinála *Christofera Schönborna* (*New York Times* 7.6.05) a nazval som ho nešťastným, lebo vyvolal celú radu zlomyseľných reakcií od ateistických vedcov i nevedcov. Nuž tými sa tu zaoberať nebudeme. V článku som ale spomenul aj to, že skupina katolíckych biológov vyzvala pápeža, aby sa k veci vyjadril. K tomuto nedorozumeniu — nepochopiteľnému pre Európana, ktorý nie je oboznámený s americkými kontroverziami okolo *Intelligent Design* (ID) — sa vyjadrilo veľa aj kompetentných komentátorov a nakoniec aj sám pápež.

Jeným z prvých bol “pápežov astronóm”, jezuita *George Coyne*, ktorý je riaditeľom *Vatican Observatory*. Z jeho priobslahleho pre *Kolínske listy* článku *God's chance creation*, ktorý vyšiel ešte 6. augusta v anglickom katolíckom týždenníku *The Tablet*, vyberám:

Proces neustáleho vývoja, nazývaný vedcami chemická komplexifikácia má istú prirodzenú vnútornú smerovanosť (*directionality*) v tom zmysle, že čím zložitejším sa stáva organizmus, tým viac je determinovaná, určená, jeho budúcnosť. To však neznamená nutne, že tu musí byť nejaká osoba, ktorá tento proces usmerňuje, alebo že tento proces je nutne “neriadeným (*unguided*), neplánovaným procesom náhodilo slepej (*random*) variácie a prirodzeného výberu” ako to popisuje kardinál Schönborn. Je to práve plodnosť vesmíru a interakcia náhodilosti a zákonitosti vo vesmíre, ktoré nesú zodpovednosť za smerovanosť vývoja. Toľkoto prírodné vedy.

Veriaci sa teraz opýta, kde je miesto pre Boha v tomto vedeckom scenáriu? Ak veríme že Boh miluje svoje stvorenie a obzvlášť ľudí stvorených na Jeho podobu, a tiež rešpektujeme poznatky prírodných vied ako sme ich vyššie stručne opísali, potom sa nám naskytujú úžasné možnosti obnoviť svoju vieru v Boží vzťah k stvoreniu.

Bohužiaľ (americký) kreacionizmus sa zdegeneroval na fundamentalistickú, doslovnú vedeckú interpretáciu knihy Genesis. Judeo-kresťanská viera je radikálne kreacionistická, ale v celkom inom zmysle. Je zakorenená vo viere, že všetko závisí od Boha, alebo lepšie povedané, je darom od Boha. ... Ak zrovnáme to čo vieme o našom pôvode po vedeckej stránke s náboženskou vierou v Boha Stvoriteľa — to jest ak berieme výsledky modernej príro-

dovedy seriózne — bude nám ťažké veriť, že Boh je všemohúci a vševediaci vo zmysle ako to chápali mnohí školskí filozofi. Veriacemu moderná prírodovede-doveda vraví, že Boh je odlišný od toho ako Ho videli oni.¹

Tento dôraz na našich vedeckých poznatkoch neznamená, že by sme Boha obmedzovali. Práve naopak. Veda nám odhaľuje Boha, ktorý stvoril vesmír s určitou vnútornou dynamikou a táto mu umožňuje zúčastňovať sa na Božom stvoriteľskom akte. Takýto názor na stvorenie možno nájsť už v raných kresťanských spisoch, obzvlášť v poznámkach sv. Augustína ku knihe Genesis. Ak veriaci rešpektujú výsledky moderných prírodných vied a súčasne prijímajú to najlepšie čo prináša moderný biblický výskum, potom sa musia zbaviť chápania diktátorského Boha, alebo Boha-dizajnera či newtonovského Boha, ktorý zostrojil svet ako veľikánske hodiny, ktoré pravidelne tikajú. Azda by mal byť Boh videný viac ako rodič, ktorý má pre stvorenstvo (a obzvlášť pre človeka) povzbudivé slová, ktoré ho “podržia” (*sustain*) keď treba. Sväté písmo je veľmi bohaté na takéto myšlienky. Ukazuje nám, vskutku antropomorficky, Boha, ktorý sa hnevá, trestá, Boha, ktorý žíví svet, Boha ktorý sa vyprázdnil v Kristovi, vo vtelenom Slove. Teda Božie “odhalenie sa” v Písme svätom sa odráža v našej (vedeckej) znalosti sveta, takže — ako to Galileo rád vravieval — Kniha Písma a Kniha Prírody hovoria o tom istom Bohu.

Sám kardinál Schönborn bol v prednáške o katechéze 2. októbra v katedrále sv. Štefana vo Viedni už opatrnejší. “Nevidím ťažkosti v spojení viery vo Stvoriteľa s teóriou evolúcie, ale za predpokladu že sa zachovávajú hranice vedeckého výskumu.” Proti tomuto nemožno nič namietat’ a nasvedčuje to tomu, že Schönborn dopredu vôbec asi nevedel do akého osieho hniezda zabrdne svojím článkom v *New Your Times* (NYT). Ostatne tento článok bol podľa všetkého umiestnený práve v NYT firmou, ktorá pracuje pre *Discovery Institute*, jednu americkú pro-ID spoločnosť.

“Tvrdenie, že vzťah medzi Cirkvou a vedou je zlý, že viera a veda boli od nepamäti v neutúchajúcom konflikte, patrí k pretrvávajúcim mýtom našej doby, povedal by som k predsudkom našich čias,” povedal Schönborn vo svojej októbrovej prednáške. Podľa neho skutočným problémom medzi prírodovedou a náboženstvom je trvalé riziko “porušovania hraníc” čím mal na mysli pokúšenie jednej či druhej strany prekročiť svoje kompetencie. Ako príklad uvádza výroky známeho britského biológa, ateistického evolucionistu *Sir Juliana Huxley-*

¹ Tu by som si dovoľil poznamenať, že neide tak o to, ako pojmy “vševediaci a všemohúci” chápali stredovekí filozofi, ale o to ako ich chápe bežný veriaci. A toto chápanie možno interpretovať aj tak, aby nebolo v rozpore so súčasnými poznatkami prírodných vied na ktoré sa odvoláva autor. Myslím práve “božská kenosis” ako ju podáva napríklad *John Polkinghorne* (pozri napr. môj *Slovenský kresťanský samizdat* č. 2, str. 9) môže vysvetliť Boha, ktorý aj keď je “všemohúci a vševediaci” zbytočne nezasahuje do svojho stvorenia, lebo chce aby si samo slobodne vybralo cestu ďalšieho vývoja, v prípade človeka aby sám slobodne rozhodoval. Toto myslím nie celkom chápajú ani niektorí súčasní tomisti, ktorí sa ohradzujú proti “otvorenému teizmu”, ako oni nazývajú pozíciu zastávanú *George Coyne*m (pozri napr. <http://www.crisismagazine.com/julaug2005/editorsview.htm>)

ho, aj keď nepriznáva, že on sám — nešikovne formulovanými vetami v NYT — “porušil hranice” aj keď z opačnej strany. Azda si to ale uvedomil, lebo oznámil, že bude ďalšie prednášky v tomto roku venovať téme “stvorenie a evolúcia”, nebude však napádať teóriu evolúcie v jej prírodovednom podaní. Napriek tomu, či azda práve preto, viedenská arcidiocéza už začiatkom novembra uverejnila anglický preklad októbrovej prednášky, aby vyvrátila obvinenia, že kardinál “stiahol naspäť” svoj článok v NYT.

Medzitým v Spojených štátoch pokračuje debata o ID, keď niektorí chcú aby v školách bola vedľa darwinovskej evolúcie vyučovaná aj téza, že svet musel byť dopredu naplánovaný “inteligentným (božským) dizajnerom”, ako alternatívna prírodovedná teória (teda nie iba ako súčasť predmetu *náboženstvo*). Debata zosilnila práve v súvislosti s voľbami do lokálnych školských rád 8. novembra.

Zhodou okolností *Pápežská rada pre kultúru* pripravila na 9.-11. novembra *Konferenciu o vede a teológii*. Predseda rady, kardinál *Paul Poppard* pripomenul novinárom, že problematika vzniku vesmíru je oblasť, kde vedci a veriaci si musia navzájom uznať medze svojich vlastných disciplín. Povedal, že ľudia, ktorí podporujú *kreacionizmus* (doslovné chápanie knihy Genesis) ako jediné prijateľné vysvetlenie pôvodu sveta, “vyberajú (z biblie) niečo, čo nikdy nebolo mienené ako vedecké vysvetlenie a nazývajú to vedou.”

Pápež ku koncu svojej generálnej audiencie 9. novembra odložil stranou pripravený text a veľmi dôrazne hovoril o múdrosti rozpoznať “znaky Božej lásky” v divoch Jeho stvorenia. Nedotýkal sa vedeckých tém, ale povedal, že je nevedecké si myslieť, že “všetko je bez smerovania a poriadku”. Za prirodzeným svetom je “tvoriteľský rozum, ktorý všetko stvoril, ktorý vytvoril tento inteligentný projekt”. Hovoril z perspektívy viery, nie vedy a ako autoritu citoval svätca, nie vedca, sv. *Vasil'a Vel'kého*, ktorý už vo štvrtom storočí pochopil, že ľudia môžu byť “oklamaní ateizmom” a myslieť si, že svet sa vyvinul iba vďaka náhodilostiam. Kardinál Schönborn počas tejto audiencie sedel v prednej rade so skupinou pútnikov. Podľa *Catholic News Service*, keď potom išiel pozdraviť pápeža, mal kardinál na tvári široký úsmev.

George Coyne, “pápežov astronóm” ktorého sme vyššie citovali, toto komentoval slovami “Pápež sa tu nijakou formou neodvoláva na ID, ako ten termín chápu v USA. ... Boh miluje svoje stvorenie, udržu-

Brazílsky katolicizmus v kríze

Podľa kardinála *Cláudio Hummesa*, arcibiskupa São Paulo, najväčšej diecézy v Brazílii, Brazília možno čoskoro prestane byť najväčšou katolíckou krajinou a celá Latinská Amerika môže rovnako skončiť. Takto hovoril na Biskupskej synóde v Ríme, poukazujúc na to, že zatiaľčo 67% z celkového počtu 186 miliónov Brazílčanov sa ešte stále považuje za katolíkov, v roku 1991 to bolo 83%.

“Premýšľame s obavami nad tým, ako dlho bude ešte Brazília katolíckou zemou ... Cirkev musí venovať väčšiu pozornosť tomu čo sa tu deje, ak chce zvládnuť túto vážnu situáciu,” povedal kardinál Hummes, 71, ktorý je považovaný za pokrokového pokiaľ ide o sociálne otázky, ale za doktrínárne konzervatívneho. Vyzval kolegov biskupov aby preukázali misionársku horlivosť v boji proti tomuto dlhotrvajúcemu poklesu počtov. Evanjelikálni protestanti, povedal, sú oveľa agresívnejší pri vyhľadávaní konvertov. “Na každého katolíckeho kňaza v Brazílii pripadajú dvaja protestantskí pastori a väčšina z nich patrí k pentekostálnym cirkvám.”

Nedávny prieskum naznačil, že rastúci počet Brazílčanov hľadá menej (morálne) náročné náboženské viery, obzvlášť v chudobných mestských štvrtiach. Pápež Benedict spomenul tieto obavy pri príhovore ku kňazom v severnom Taliansku v prvej polovici roka. Povedal, že protestantské (evanjelikálne) cirkvi priťahujú Afričanov, ktorí hľadajú náboženstvo presahujúce ich tradičné viery, tým, že sa prezentujú ako “najlepšia, najjednoduchšia a najprispôbivejšia forma kresťanstva”. Je naozaj pravdou, že katolícke zamietanie prostriedkov umelej antikoncepcie je jedným z faktorov ženúcich chudobných Brazílčanov do náručia iných cirkví.

[The Tablet 14.10.2005]

Pentekostálnym a charizmatickým cirkvám na Slovensku sa venuje časopis **Rozmer** (prístup cez www.sekty.sk). Iným zdrojom informácií na túto tému v slovenčine je www.slovanet.sk/integra/clanky/odchylyky.pdf

je ho a doprevádza, ale to Ho nerobí 'dizajnerom'. Takéto ponímanie (stvoriteľského aktu) Boha znevažuje,” povedal páter Coyne.

Iný účastník Konferencie, *Robert J. Russell* — zakladateľ a riaditeľ *Center for Theology and the Natural Sciences* v Berkeley (California), ktorý úzko spolupracuje s *Vatican Observatory* — poznamenáva, že “ak pápež chce používať termín 'inteligentný projekt' tak to je v poriadku. Myslím si ale, že to je trochu škoda, keďže tento termín si privlastňuje aj hnutie ID.” Tému Konferencie zhrnul takto. “Ako kresťan, môžem povedať, že Boh je tvorcom neba a zeme. To patrí do oblasti teológie. Evolúcia je o tom, ako to Boh robí. To patrí do oblasti prírodných vied.”

I slovenské *Katolícke noviny* — referujúc o dokumente, ktorý vydala vlni *Medzinárodná teologická komisia* v čele ktorej stál kardinál Ratzinger, dnešný Benedikt XVI — píšú veľmi explicitne

Dokonca i tézu niektorých prírodovedcov o evolúcii radikálne prenechanej náhode a prirodzenému výberu živých tvorov považuje komisia za zlučiteľnú s kresťanskou vierou. Aj takýto proces selekcie mohol nastať iba preto, lebo ho inicioval Boh. To isté platí aj o vzniku života človeka v priebehu evolúcie. Tento „ontologický skok” vychádza v konečnom dôsledku od Boha ako Stvoriteľa.

[http://www.katnoviny.sk/Kn_2004/50_2004/zo_sveta.htm]

Hans Küng o viere a prírodných vedách

Der Anfang aller Dinge: Naturwissenschaft und Religion, Piper Verlag, september 2005, 247 strán, EUR 18.90

V poslednom čísle *Kolínskych listov* v reportáži o stretnutí Benedikta XVI s Hansom Küngom som spomenul, že jeho novú knihu som ešte nemal v rukách. Ide o knihu, ktorej prvý exemplár venoval práve pápežovi pri príležitosti tohoto historického stretnutia. Nakoniec kniha sa zaoberá jednou z dvoch tém, na ktorých sa pri stretnutí obaja teológovia zhodli. Napísal som, že bude preto zaujímavé čo na túto tému vie povedať autor knihy. Nuž teraz mám prečítanie celej knihy za sebou a tu sú moje pripomienky.

Po formálnej stránke, kniha je šikovného formátu, so stužkou na zakladanie strán trochu pripomínajúca breviár, aj je čiernej farby. To je jej plus. Jej mínusom je to, že nemá index: ak chce človek rýchlo zistiť, či tam je odvolávka na nejakého známeho autora, alebo termín, musí sa prehrabať cez dvadsať strán “poznámok pod čiarou” na konci knihy. To je nanajvýš nepríjemné, obzvlášť v čase 'word processorov', u knihy takéhoto druhu, aspoň pre človeka skôr zvyklého na anglické vydania. Küngova nemčina je, ako vždy, pre človeka, ktorý nevyrástol v nemeckom prostredí vynikajúco zrozumiteľná.

Podme však k obsahu. V anglicky hovoriacom svete ak niekto spomenie tému *science and religion*, hneď sa vymania tri mená, *I.G. Barbour* (fyzik a teológ), *J. Polkinghorne* (fyzik a teológ) a *A. Peacocke* (biochemik a teológ). Tak sa človek neubrání porovnávaniu, čo nie je celkom fair. Küng na rozdiel od týchto autorov nemá žiadne prírodovedné kvalifikácie a tým sa ani netají. Ide mu skôr o apológiu, hájenie racionálnej oprávnenosti viery v Boha, než o hľadanie interpretácií základných článkov viery, z pozície moderných poznatkov z prírodných vied, ako tomu je u spomínaných troch prírodovedcov-teológov.

Kniha je dosť populárne písaná. Aj tam kde Küng popularizuje to v čom sa vyzná (teológia, filozofia, história) aj tam, kde vysvetľuje to čo patrí do matematiky, fyziky, biológie, neurológie, kde nemá odborné kvalifikácie a svoje zdroje čerpá iba z popularizujúcej literatúry. To mu nemožno zazlievať, ibaže čitateľ nemá tú dôveru, že sám autor, aj keď veci zjednodušuje, vie o čom hovorí,

ako to je napríklad v prípade kvantového fyzika Polkinghorna, keď priznáva, že je ešte mnoho nejasného aj v jeho odbore. Trochu viac vadí jeho často násilne pôsobiaca kritika Cirkvi za jej postoje v minulosti pri ktorých sa čitateľ neubrání dojmu, že si vlastne iba prihrieva svoju rebelantskú polievočku. Takisto na konci, kde agituje pre svoj *Weltethos*, ktorý iba veľmi okrajovo súvisí so vzťahom viery k prírodným vedám.

Konkrétne, Küng príliš jednostranne chápe “fyzikálno-matematické poznanie”, ktoré potom oprávnene odkazuje do jeho medzí, a príliš veľkú dôležitosť pripisuje takým samozrejmostiam ako že “jestvujú hraničné problémy kde končí kompetencia matematiky a fyziky”. Küng si, zdá sa, neuvedomuje rozdiel medzi fyzikou — ktorá študuje základné vlastnosti fyzikálneho sveta, podobne ako iné odbory prírodných vied — a matematikou, ktorá poskytuje materiál pre matematické modely² fyzikálneho sveta nezávisle na experimentovaní (ak odmyslíme experimentovanie pomocou počítačov čo je na inej úrovni) tam kde názorné modely nevystačujú (kvantová fyzika, moderná kozmológia atď). Matematik sa neubrání dojmu, že Küng nielen naivne chápe epistemologickú funkciu matematických modelov vo fyzike a inde, ale všeobecnejšie, prechováva averziu voči matematike predovšetkým preto že jej nerozumie — jednu kapitolku dokonca nazval *Matematika prostá protirečení? Gödel*, narážajúc na pre laika naozaj ťažko zrozumiteľné Gödelove vety. Dojem, ktorý nie je nepodobný tomu, aký má veriaci keď číta kritiku náboženstva z pera neveriacich: kritizujú, lebo nevedia o čo tam ide.

Musím sa však poponáhlať zdôrazniť, že nemožno tu citovať vetu, matematického či fyzikálneho charakteru, ktorá by bola chybná, či úplným nezmyslom ako to možno u niektorých postmodernistických filozofov³, na to mal dosť odborných poradcov, ktorí by ho na takú vec uporoznili. Ide skôr o to, že ak človek v niečom nie je odborníkom, môže referovať to, čo mu odborník “polopaticky” vysvetlil, nemal, by ale kritizovať. Küng napríklad svoju

² Na epistemologický význam matematických modelov má svojrázny názor. Píše napríklad “Obraciam sa iba proti špekulatívnym fyzikálnym hypotézam, ktoré sú matematickými výpočtami pričesané (*frisiert*)...” a súčasné kozmologické teórie, ktoré ináč ako pomocou matematických modelov vyjadriť nemožno, nazýva “pôvabnými (*reizvoll*) matematickými konštrukciami” (str. 83).

³ porovnaj Sokalov husársky kúsok a jeho knihu *Fashionable Nonsense: Postmodern Intellectuals' Abuse of Science* vysvetlené napríklad v mojom *Slovenskom kresťanskom samizdate* č 5, str. 10)

tézu o protirečivosti matematiky opiera o kontroverznú knihu *Mathematics: The Loss of Certainty* (autor *Morris Kline*), ktorá kedysi vyvolala odborné diskusie medzi matematikmi a určite ju nemožno predkladať laikom ako autoritatívny zdroj. Niekedy sa mi zdalo, že Küng podobne neodborne (a z hľadiska “obrany viery” aj zbytočne) zabíra do matematiky a matematickej fyziky ako evanjelíkalski zástanci “intelligent design” do biológie a kozmológie.

Domnievam sa tiež, že Küng príliš málo pozornosti venuje trom vyššie uvedeným anglosaským autoritám, hoci ich cituje. Málokto anglická knižka na túto tému — a je ich už neúrekom — opomenie spomenúť Barbourovu typológiu vzťahov medzi prírodovedou a náboženstvom (konflikt, nezávislosť, dialóg, integrácia) hoci jeho prístup v podstate súhlasí s Barbourovou preferenciou pre dialóg, aj keď ho nazýva *komplementaritou*, termínom s ktorým znalci kvantovej fyziky zachádzajú opatrnejšie. Küng vytýka Barbourovi a ostatným dvom, že hľadajú metodologické analógie medzi teológiou a prírodnými vedami, zatiaľčo on skôr úzkostlivo stráži metodologickú odlišnosť teológie a spoločenských vied od prírodných vied.⁴

Ale už dosť kritiky. Celkom iste ide o jednu z najlepších apologetických (pokiaľ ide o judeo-kresťanskú, a nakoniec ale aj moslimskú, vieru v osobného Boha) kníh od nemeckého autora, ktorý sa už bol preslávil na podobnú tému svojim veľdielom *Existiert Gott?* Piper 1978 (anglický preklad *Does God exist?*, Collins 1980 na 838 stranách). V porovnaní s ňou je jeho nová kniha nielen menšia, ale samozrejme aj aktuálnejšia čo sa týka poznatkov z fyziky, genetiky, neurológie atď na ktoré sa môže odvolávať. A je tu ešte jeden rozdiel. Pamätám sa, že keď som kedysi čítal *Does God exist?*, zapôsobila na mňa hneď od začiatku jeho komparatívna štúdia Descartesa a Pascala, dvoch súčasníkov, obidvoch preslávených aj v matematike. Vtedy som nemal dojem, že Küng veci nerozumie, či dokonca pociťuje nejakú averziu voči matematike. Teraz ma však napadlo, že u týchto mysliteľov zo 17. storočia išlo predsa len o dnešnú stredoškolskú matematiku, ktorú mysliteľ ako Küng iste do detailov zvládol.

Ak necháme stranou kritické body, ktoré som vyššie spomínal (a ktoré sa v podstate týkajú iba jednej stránky jeho argumentu), ide tu o veľmi zaujímavú apologetiku od teologického a filozofického znalca, ktorá je myslím na správnej úrovni pre vzdelaného neteológa (obzvlášť ak nemá chuť či čas na vyššie-

spomínané veľdielo): ani príliš banalizujúceho kazateľstva ako u niektorých prác tohoto druhu, ani príliš abstraktných teologických konštrukcií.

Svoju hlavnú tézu o komplementarite vyjadruje takto:

Prírodné vedy a náboženstvo majú obe svoje opodstatnenie, nezávislú existenciu (*Eigenständigkeit*) a vlastné zákonitosti (*Eigengesetzlichkeit*). Predsa sa ale môžu v rámci holistickej (organickkej) celistvosti navzájom dopĺňovať:

- Náboženstvo môže evolúciu (vesmíru) *interpretovať ako stvorenie*.
- Prírodovedné poznanie môže stvorenie *konkretizovať ako evolučný proces*.
- Náboženstvo môže takto evolučnému procesu pripísať *zmysel*, ktorý prírodné vedy z evolúcie nemôžu vyčítať, nanajvýš si domýšľať (vermuten). (str. 169)

Avšak,

Neslobodno v evolučnom procese hľadať pomocou antropického princípu, vychádzajúc z akokoľvek chvályhodných eticko-náboženských impulzov, smerovanie k nejakému konečnému stavu Omega. Tým sa tomuto procesu pripisuje zmysluplnosť (*Sinngebung*), ktorú nemôže dať veda, iba náboženská viera. (str. 174)

Ku koncu knihy sa naozaj, teologicky aj osobne, zamýšľa nad tým Omega, aj keď trochu irituje, že používa ten istý termín pre Kristovo zmŕtvychvstanie a vlastné vzkriesenie (*in Gott hinein sterben*). Vieru v posmrtný život sprístupňuje porovnaním,

Ktoré dieťa, bez ďalších vedomostí, by od zámotku jednej húsenice čakalo, že sa raz stane motýlom, ktorého existencia, plná svetla, už nebude viazaná na zemský povrch?

Benedikt XVI vraj knihu prečítal a páčila sa mu. To je naozaj dobré, aj keď ostáva dúfať, že vo veciach kozmológie, matematiky a matematickej fyziky sa bude skôr držať rád odborníkov, ako je napr. “jeho” astronóm *George Coyne* S. J. spomínaný v predchádzajúcom článku. Ba viac, že sa nebude snažiť “pontifikovať” vo veciach, pre ktorých pochopenie je potrebná znalosť matematiky idúca ponad maturitnú úroveň, ako to robí Hans Küng.

V tomto ostatne nie je sám. Práve čítam nedávno vyšlú knihu *Vesmír v jedinom atome: konvergencia vedy a spirituality* (The Universe in a Single Atom: Convergence of Science and Spirituality, Morgan Road Books, 2005), ktorej autorom je *Jeho Svätosť* (tak to stojí aj v titule knihy) *Dalai Lama*, ktorý sa

⁴ Ak Küngovi nevoňajú odborné kvalifikácie z fyziky a biológie, s ktorými Barbour, Polkinghorne a Peacocke pristupujú k problematike *science and religion*, jestvuje aj recipročný názor. Podľa Polkinghorna, “Človek má pocit, že každému nemeckému teológovi, keď píše, prizerá z jednej strany Kant a z druhej Hegel.” (*Faith, Science and Understanding*, SPCC 2000, str. 202).

na strane 61 aj priznáva, že “matematika je jednou z moderných vied ku ktorej, zdá sa, nemám žiadnu karmickú (osudovú?) konexiu.” Napriek tomu sa vyjadruje na témy napríklad kvantovej fyziky.⁵ Ostatne, málokto rý mysliteľ z kresťanskej strany dnes hovorí o *konvergencii* vedy a náboženstva či duchovna. V Barbourovej typológii by to odpovedalo *integrácii*, Barbour však uprednostňuje *dialóg*, Küng podobne hovorí o *komplementarite* a zrejme podobný bude aj názor Benedikta XVI. [Mimochodom, kedysi sa v západnom svete titulom “Jeho Svätosť” oslovoval iba pápež, dnes toto západné sekulárne média rezervujú iba pre Dalai Lamu.]

Rozdiel je vari v tom, že zatiaľčo Dalai Lama otvorene hovorí, že kde sa prírodoveda a budhistické učenie rozchádzajú, tam sa musí budhistické učenie zmeniť, kresťanské chápanie vzťahu vedy a náboženstva je založené na rešpektovaní ich rôznych zorných uhlov či východných situácií — meniť sa musia iba *interpretácie*, ktoré zasahovali do partnerovej domény — aj keď Barbour a spol. vidia analógie v ich metodológiách, zatiaľčo Küng je za striknú odlišnosť nielen obsahov ale aj metód bádania. Nuž k Dalai Lamovej knihe sa možno vrátim, až som ju celú prečítal.

Medzi náboženským emocionalizmom a vedeckým materializmom

Verbálne útoky na veriaceho, nielen kresťana, sú vedené zo strany vedcov (aj nevedcov — pozri napr. *online* diskusie na SME), ktorí si myslia, že prírodné vedy dávajú odpoveď na všetky existenčné otázky človeka a duchovno nemá zmysel resp. ho možno ignorovať ako “výrastok” materiálneho. Zasa “útoky” na rozum mysliaceho, aj veriaceho kresťana, sú vedené zo strany náboženských fundamentalistov či emocionalistov združujúcich sa v netradičných cirkvičkách, sektách, kongregáciách či spoločenstvách, ktorí si myslia, že odpoveď na všetky existenčné otázky človeka dáva iracionálny — či racionálne naivný — emocionalizmus a výsledky modernej vedy možno ignorovať ako niečo, čo môže iba ohroziť vieru.

V poslednej dobe oba útoky zintenzívnili: Ateistickí vedci (či nevedci) sa bránia proti pokusom emocionalistov zabídať do ich oblasti kompetencie, pritom ale *napádajú každého veriaceho*, aj takého, čo svoju vieru, nevidí v rozpore s modernými vedeckými poznatkami, ako je evolučný proces vo vesmíre. Náboženský emocionalisti sa zasa bránia proti útokom na ich vieru zo strany ateistov, (ktorí sa odvolávajú na moderné výsledky prírodných vied), pritom sa ale *stavajú proti každému, kto svoju vieru prežíva menej emocionálne*, aj takému kto výsledky prírodných vied nielen prijíma, ale vie ich použiť ako obranu proti útokom ateistov.

Medzi týmito dvomi extrémami — ateistami a náboženskými emocionalistami — bolo vždy veľké pole tých, ktorých svetonázorové otázky, či už “vedecky”

alebo “emocionálne” formulované nezaujímajú. Premýšľajúci človek by však k takým patriť nemal a tu sa nazdávam, že v súčasnej dobe, keď pribudlo veľa prívržencov jedného i druhého extrému, aspoň teda v západnom svete, pripadá tradičným cirkvám, a azda obzvlášť Katolíckej, *nová úloha sprostredkovateľa*.

Lebo veľký počet náboženských emocionalistov je pádnou odpoveďou na tvrdenie materialistov, že náboženstvo, ako kultúrno-psychologický faktor je vývojom prekonané. Na druhej strane nové perspektívy, ktoré otvára moderná fyzika, biológia atď., a ktoré možno i nábožensky interpretovať, sú pádnou odpoveďou pre tých, ktorí sa boja, že teoretické poznatky 20. storočia, (ktorých zásluhou môžu používať svoj počítač, mobilný telefón, či moderné liečebné metódy) ohrozujú ich vieru.

Tradičná cirkev je tu ideálne situovaná, lebo má, či mala by mať, *prístup do oboch táborov*: do prírodovedeckého (pozri napr. dva predchodzie články), i do emocionálneho, (charizmatického, pentekostálneho atď.). Aj keď nebude jej prítomnosť vítaná každým prírodovedcom, sú takí čo ju budú vítať ak sa bude držať svojich kompetencií. Aj keď nie každé napr. charizmatické hnutie je asociované s nejakou “serióznou” cirkvou, sú aj také; a cirkev, obzvlášť Katolícka by ich mala vítať, ba podľa môjho názoru, aj vyhľadávať. A k tým, ktoré si už vyhľadala aj sa otvorenejšie hlásiť.

⁵ Podobne kvantovú fyziku budhisticky interpretuje aj *Fritjof Capra* (The Tao of Physics, 1975, slovenský preklad *Tao fyziky*, Gardenia 1992), ktorý však je profesionálnym fyzikom kresťanského pôvodu a budhistický svetonázor už len nadobudol.

Kolínske listy vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na gvirsik@t-online.de. [Tlačené verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z <http://www.gvirsik.de/> kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik